

розвитку держави. 2018. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/30_11_2018/pdf/45.pdf (дата звернення: 19.05.2024).

8. Уваров В.Г. Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми юридичної визначеності та ефективності. *Правова позиція*. 2016. № 2 (17). С. 163–170.

9. Савченко А.В., Матвійчук В.В., Никифорчук Д.Й. Міжнародний досвід використання агентури правоохоронних органів країн Європи і США; за ред. Я.Ю. Кондратьєва. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2004. 60 с.

10. Грібов М., Козаченко О. Співвідношення поняття «конфіденційне співробітництво та «негласне співробітництво». *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 1.

11. Тализіна Я. О. Нормативне забезпечення та реалізація конфіденційного співробітництва у кримінальному провадженні : дис. ... д-ра філософії : 081. Харків, 2022. 307 с.

12. Постанова ВС від 01.12.2021 у справі № 501/740/18 (провадження № 51-3586 км 21 URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/101754409> (дата звернення: 19.05.2024).

13. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24.08.2023 р. № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>(дата звернення: 19.05.2024).

14. Негласні слідчі (розшукові) дії: теорія і практика / О. П. Бабіков; *Наук.-дослід. ін-т публічного права; 2-ге вид., випр. та доповн.* – Київ: Норма права, 2024. – 464 с.

15. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23.12.1993 р. № 3782-XII : станом на 20 трав. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12#Text>(дата звернення: 19.05.2024).

16. Про розвідку : Закон України від 17.09.2020 р. № 912-IX : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text>(дата звернення: 19.05.2024).

УДК 34

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.2.31>

ДРОЗД В.Ю.

**КРИМІНАЛІСТИЧНА МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ ПРАЦІВНИКАМИ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ: ПАРАДИГМА ТА НАУКОВІ ПІДХОДИ**

**FORENSIC METHODS OF INVESTIGATION OF CORRUPTION CRIMINAL
OFFENSES COMMITTED BY LAW ENFORCEMENT OFFICERS:
PARADIGM AND SCIENTIFIC APPROACHES**

У статті автором розкривається методологія дослідження криміналістичної методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень, вчинених працівниками правоохоронних органів як складний соціокультурний феномен, у якому яскраво відображається специфіка пізнавального дискурсу сучасності.

Встановлено та досліджено три основні взаємозалежні частини методології криміналістичної методики – доктринально-ідеологічної, стратегічної та інструментальної.

Розкрито доктринально-ідеологічну методологічну засаду пізнання, якою виступає парадигма дослідницького бачення права. У статті констатовано, що транснаціональний характер корупційних кримінальних правопорушень, їх широке розповсюдження та визнання корупції як світової проблеми дає підстави ствер-

© ДРОЗД В.Ю. – науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем запобігання кримінальним правопорушенням факультету № 3 (Донецький державний університет внутрішніх справ) <https://orcid.org/0000-0002-3872-8879>

джувати, що відбувається зміна та оновлення парадигми науки криміналістики, сутнісне розширення предмета її дослідження, посилення інноваційної складової частини науки через консолідованість підходів до процесу розкриття та розслідування кримінальних правопорушень.

Автором зроблений висновок, що зміни у парадигмі криміналістичної методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень, вчинених працівниками правоохоронних органів, обумовили і зміну інструментальних засад її методологічного пізнання.

Розглянуто наукові підходи до опанування криміналістичної методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень, вчинених працівниками правоохоронних органів: феноменологічний; герменевтичний; ціннісний; філософський; соціологічний системний.

Констатовано, що зміни, які відбуваються у парадигмі загальної теорії криміналістики, задають смислову модель юридичного пізнання та визначають метод відповідної концепції, який прямо залежить від застосованого наукового підходу. Застосування плюралізму наукових підходів до формування криміналістичної методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень, вчинених працівниками правоохоронних органів, є засобом залучення до методологічного інструментарію наукових і світоглядно-філософських ідей, що надають можливість розкрити поліморфізм правового пізнання та гносеологічної ситуації.

Ключові слова: методологія, криміналістична методика, корупційні кримінальні правопорушення, наукові підходи, парадигма.

In the article, the author reveals the methodology of forensic investigation of corruption criminal offenses committed by law enforcement officers as a complex socio-cultural phenomenon, which clearly reflects the specificity of modern cognitive discourse.

Three main interdependent parts of the methodology of the forensic methodology were established and researched – doctrinal-ideological, strategic and instrumental.

The doctrinal-ideological methodological basis of knowledge, which is the paradigm of the research vision of law, is revealed. The article states that the transnational nature of corruption criminal offenses, their widespread distribution and the recognition of corruption as a global problem give grounds for asserting that there is a change and renewal of the paradigm of the science of forensics, a substantial expansion of the subject of its research, strengthening of the innovative component of the science due to the consolidation of approaches to the disclosure process and investigation of criminal offences.

The author concluded that changes in the paradigm of the forensic method of investigation of corruption criminal offenses committed by law enforcement officers entailed a change in the instrumental basis of its methodological knowledge.

Scientific approaches to understanding the forensic methodology of investigation of corruption criminal offenses committed by law enforcement officers are considered: phenomenological; hermeneutic; valuable; philosophical; sociological systemic.

It is established that the changes taking place in the paradigm of the general theory of criminology set the semantic model of legal knowledge and determine the method of the corresponding concept, which directly depends on the applied scientific approach. The application of the pluralism of scientific approaches to the formation of a forensic methodology for the investigation of corruption criminal offenses committed by law enforcement officers is a means of attracting to the methodological toolkit scientific and philosophical ideas that provide an opportunity to reveal the polymorphism of legal knowledge and the epistemological situation.

Key words: methodology, forensic technique, corruption criminal offenses, scientific approaches, paradigm.

Виклад основного матеріалу. Методологія – складний соціокультурний феномен, у якому яскраво відображається специфіка пізнавального дискурсу сучасності. Властиво, вона виходить

за межі наукового пізнання, миследіяльнісно обіймаючи увесь соціокультурний світ у його мультипроблемності, багатопредметності, конкретно-історичному часопису. А це означає, що її цікавить те, як чи у який спосіб діють люди, з одного боку, за законами соціальності, з іншого – за законами культури або змісту. На шляху утвердження методологічного плюралізму в сучасній українській правовій науці актуалізується пошук нових засобів пізнання явищ, фактів, а також проходить процес докорінного переосмислення традиційних. Методологія – це вчення про структуру, логічну організацію, методи, засоби і форми діяльності дослідника в процесі пізнання ним досліджуваних явищ. [1, с. 204].

Етимологічно методологія (гр. – *methodos* – шлях дослідження, спосіб пізнання і *logos* – наука, знання) тлумачиться як: 1) вчення про методи пізнання й перетворення світу; 2) сукупність прийомів дослідження, які застосовують у будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкту її пізнання [2, с. 430].

Вона виступає результатом дискурсу, в межах якого здійснюється процес взаємодії різноманітних когнітивних стратегій осягнення права, визначаються фундаментальні методологічні засади його пізнання. Вона є єдністю трьох взаємозалежних частин – доктринально-ідеологічної, стратегічної та інструментальної. Першу з цих частин можна розглядати як парадигму дослідницького бачення права, себто тип праворозуміння. Друга представляє собою царину підходів, що обумовлюють загальну спрямованість дослідження права, вибір стратегії його осягнення. Третя частина є системою когнітивних практик, своєрідним набором методологічних інструментів у виробництві знань про право [3, с. 21]. Її розглядають як учення про наукові методи пізнання або як систему наукових принципів, на базі яких ґрунтується певне дослідження і здійснюється вибір сукупності пізнавальних засобів, методів, прийомів дослідження.

Методологія виконує такі функції: визначає способи здобуття наукових знань, які відображають динамічні процеси та явища; наставляє, передбачає особливий шлях, на якому досягається певна науково-дослідницька мета; забезпечує всебічність отримання інформації щодо процесу чи явища, що вивчається; допомагає введенню нової інформації до фонду теорії науки; забезпечує уточнення, збагачення, систематизацію термінів і понять у науці; створює систему наукової інформації, яка базується на об'єктивних фактах, і логіко-аналітичний інструмент наукового пізнання. Вказані ознаки поняття «методологія», що визначають її функції у науці, дають змогу зробити висновок про те, що методологія – це концептуальний виклад мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси та явища [4, с. 56].

Виходячи із перелічених функцій, методологія криміналістичної методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень, вчинених працівниками правоохоронних органів, вимагає залучення інноваційних засобів, методів, прийомів правоохоронної діяльності, використання у доказуванні нових джерел криміналістично значущої інформації, залучення до взаємодії широкого кола суб'єктів, в тому числі і міжнародного співробітництва та застосування до методики розслідування провідні досягнення зарубіжних країн, розроблення адаптованих до потреб практики тактичних прийомів проведення слідчих (розшукових) дій та ін. Всі перелічені обставини створюють підґрунтя до запровадження нових криміналістичних досліджень, сприяють реалізації інтеграційної функції криміналістики, яка полягає у використанні останніх досягнень природничих і технічних наук та пристосуванні їх до розв'язання окремих завдань розслідування кримінальних правопорушень, трансформуючи їх для застосування у правоохоронну практику та адаптує до вирішення завдань кримінального провадження.

Основним предметом пізнання щодо криміналістичної методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень, вчинених працівниками правоохоронних органів є саме кримінальне правопорушення. Криміналістика вивчає його з діяльнісної сторони, тобто саме з точки зору його механізму. З іншого боку – предметом пізнання є діяльність із розслідування корупційних кримінальних правопорушень, вчинених працівниками правоохоронних органів, яка характеризується складністю реалізації поставлених завдань, потребує забезпечення відповідними криміналістичними рекомендаціями.

Таким чином, методологія криміналістичної методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень, вчинених працівниками правоохоронних органів спрямовується на пошук шляхів вирішення ключової проблеми, яка полягає в суперечності між двома видами діяльності – злочинної, та правоохоронної, спрямованої на розслідування злочинів. Ці два види діяльності реалізують різні суб'єкти з протилежною метою, з використанням необхідних для їх досягнення методів, засобів, прийомів діяльності. Дослідження таких протилежних видів

діяльностей належить до предметної сфери науки криміналістики, здійснюється із залученням низки методів наукового пізнання [5, с. 72].

Ми розділяємо точку зору про необхідність розробки спеціальної методології наукового пізнання для дослідження криміналістичної методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень, вчинених працівниками правоохоронних органів, однак на підґрунті наявного, напрацьованого дослідниками, методологічного інструментарію.

Так, визначаючи методологічні основи дослідження розслідування корупційних кримінальних правопорушень, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди, варто констатувати, що найбільший ефект застосування діалектики – у разі виконання методологічної функції її основними законами й категоріями. Йдеться насамперед про методологічну цінність основних законів діалектики: єдності та боротьби протилежностей, кількісно-якісних змін і заперечення заперечення [6, с. 66].

Доктринально-ідеологічною методологічною засадою пізнання виступає парадигма дослідницького бачення права.

Парадигма може бути: по-перше, методологічною моделлю, яка сформована з низки узагальнених теоретичних положень, визнаних відповідним науковим співтовариством; по-друге, домінуючою в певний історичний період у конкретному культурному середовищі та змінюваною відповідно розвитку відповідної науки; по-третє, вона здатна виявлятися поряд з іншими парадигмами конкретної науки; по-четверте, є фундаментом для методології наукових досліджень; по-п'яте, орієнтувати на вибір конкретних підходів, методів і прийомів встановлення, і відбору, систематизації, інтерпретації й оцінки певних фактів; по-шосте, забезпечувати безперервність розвитку науки та формування наукових теорій [7, с. 105].

Основною парадигмою сучасної методології юриспруденції загалом та криміналістики зокрема має стати наближення юридичної проблематики до конкретних потреб існування і розвитку людини як суспільної істоти, її відносин з іншими людьми, у масштабі соціальних груп, держави та суспільства на засадах взаємних прав, обов'язків та відповідальності [8, с. 5].

Транснаціональний характер корупційних кримінальних правопорушень, їх широке розповсюдження та визнання корупції як світової проблеми дає підстави стверджувати, що відбувається зміна та оновлення парадигми науки криміналістики, сутнісне розширення предмета її дослідження, посилення інноваційної складової частини науки через консолідованість підходів до процесу розкриття та розслідування кримінальних правопорушень.

Зміна парадигми криміналістики ознаменується виходом її за межі законодавства однієї держави та впровадження міжнародної, єдиної системи норм та принципів розслідування, спрямованих на викорінення цього негативного явища та, на цій основі, унеможливлення уникнення відповідальності за вчинені корупційні правопорушення, що відповідно – визначається домінуванням комунікативних стратегій. Загальна теорія криміналістики, в частині розслідування корупційних кримінальних правопорушень, розширює предмет наукового пізнання, включаючи в себе питання теоретико-методологічних засад реалізації заходів міжнародного співробітництва та питання протидії та запобігання вчиненню таких правопорушень, що тривалий час охоплювалось виключно предметом науки кримінології.

Відповідно, зміни у парадигмі криміналістичної методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень, вчинених працівниками правоохоронних органів тягнуть за собою зміну інструментальних засад її методологічного пізнання.

Одним із таких засад виступає підхід, який визначає загальну спрямованість дослідження, обумовлену певною фундаментальною ідеєю, крізь яку проходить процес осягнення наукових проблем та відбір методів дослідження, а також інтерпретацію отриманих результатів крізь призму певної концептуальної ідеї [9, с. 60] допомагаючи вирішенню конкретних завдань криміналістичної методики, що зокрема, знаходить свій вираз у застосовуваних методах.

Серед наукових підходів до осягнення криміналістичної методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень, вчинених працівниками правоохоронних органів можна виділити: феноменологічний підхід, який дає можливість уявити правові явища як певний правовий феномен та сприяє відкритості правових систем; герменевтичний підхід, який ознаменує державо- і правотворення як процес взаємодії суб'єктів суспільних відносин; ціннісний підхід, який є певним способом пізнання та тісно пов'язаний з науково-пізнавальним підходом, що має на меті відкриття законів функціонування об'єкта, підведення різних явищ під загальні поняття; філософський підхід, який використовується з метою пошуку нової методології, яка враховуватиме діалектику й динамізм соціального процесу як такого, що змінюється під впливом різних чинників;

соціологічний підхід, який дає можливість проаналізувати соціальну обумовленість появи та розвитку тих чи інших ідей підходів, методів; їх зв'язок з соціальними та політичними змінами, обумовленими чинним законодавством та державною політикою; системний підхід – напрям розробки і визначення загальної методології. В його основі дослідження об'єктів як систем [10, с. 219].

Кожен із описаних підходів до досягнення сутності методологічного дослідження криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень має свій комплекс методів, які є проблемно спричиненими, цільово заданими і гіпотетично окресленими шляхами, способами чи засобами раціонального досягнення сутності предмета вивчення [11, с. 118].

Отже, слід прийти до висновку, що зміни, які відбуваються у найбільш концептуально насичених утвореннях сучасної методології, тобто у парадигмі загальної теорії криміналістики, задає смислову модель юридичного пізнання та визначає метод відповідної концепції, який прямо залежить від застосованого наукового підходу.

Застосування плюралізму наукових підходів до формування криміналістичної методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень, вчинених працівниками правоохоронних органів, є засобом залучення до методологічного інструментарію наукових і світоглядно-філософських ідей, що надають можливість розкрити поліморфізм правового пізнання та гносеологічної ситуації.

Список використаних джерел:

1. Кельман М.С. Юридична наука; проблеми методології. Тернопіль. ТзОВ «Терно-граф», 2011. 389 с.
2. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ : УРЕ, 1977. 968 с.
3. Фальковський А. О. Внесок Баденської філософської школи у становленні аксіологічного підходу в історичному пізнанні права. Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. Одеса : Юрид. л-ра, 2009. Вип. 48. С. 29–33.
4. Шейко В. М. Організація та методика науководослідницької діяльності : підручник / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарченко. – 6-те вид., переробл. і доповн. Київ : Знання, 2008. – 295 с.
5. Черноус Ю. М. Методологічні засади криміналістичного забезпечення розслідування злочинів. Філософські та методологічні проблеми права : наук. журн. / [редкол. : В. В. Черній (голова) та ін.]; Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2017. № 1 (13). С. 63–76.
6. Черноус Ю.М., Шмітько В.В. Теоретико-методологічні засади дослідження розслідування корупційних кримінальних правопорушень, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди. *Філософські та методологічні проблеми права* : наук. журн. / [редкол.: М. В. Костицький (голов. ред.) та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. № 2 (25). – С. 112–121. DOI: 10.33270/02232602.61
7. Гудима Д. А. Права людини: антрополого-методичні засади дослідження. Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Наукового інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України / редкол. : П. М. Рабінович (голов. ред.) та ін. Львів : Край, 2009. 292 с. (Серія 1: «Дослідження та реферати». Вип. 20.)
8. Тацій В. Я. Методологічні проблеми правової науки на етапі формування правової, демократичної, соціальної держави. *Методологічні проблеми правової науки: матеріали міжнародної наукової конференції*. Харків, 13–14 грудня 2002 р. / упорядники М. І. Панов, Ю. М. Грошевий. – Харків : Право, 2003. – С. 3–12.
9. Фальковський А. О. До визначення поняття аксіологічного дослідницького підходу в методології юриспруденції. *Актуальні проблеми держави і права*: зб. наук. праць. Одеса : Юрид. л-ра, 2008. Вип. 40. – С. 59–64.
10. Сердюк О.В. Методологічні дослідження в правознавстві : зміна парадигм. *Актуальні проблеми держави і права*. 2005. Вип. 24. С. 217–224.
11. Фальковський А. О. Аксіологічний підхід в методології сучасної юриспруденції : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12. Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2011. 17 с.